HET OCTROOI VAN DE JAVASCHE BANK.

Bij Koninklijk besluit van 2 Januari 1906 N° 26 is met ingang van 1 April a. s. het laatstelijk bij Kon. besluit van 6 Januari 1891 (Ind. Stbl. N° 49) aan de Javasche Bank verleend octrooi voor een tijdperk van vijftien jaren, dus tot en met 31 Maart 1921, verlengd, met dien verstande dat dit tijdperk geacht wordt telkens opnieuw met één jaar te zijn verlengd, tenzij door de Regeering of door de Bank, door opzegging, van ongeneigdheid tot die verlenging zij blijk geven.

Met betrekking tot den duur van haar octrooi geldt dus voor de Javasche Bank volkomen dezelfde regeling, die bij de wet van 31 December 1903 (Stbl. N° 335) voor de Nederlandsche Bank werd verordend, zoodat in dit opzicht beide zusterinstellingen tegenover de Regeering in dezelfde verhouding komen te staan als de Bank van Engeland, welker in 1844 verlengd en hernieuwd charter na 1 Augustus 1855 te allen tijde, met inachtneming van een opzeggingstermijn van twaalf maanden, kan worden opgezegd mits tegen terugbetaling door de Regeering van de bedragen, die zij aan de Bank zal blijken schuldig te zijn. ¹⁾

Het voortbestaan der Javasche Bank als geprivilegieerde circulatiebank is ditmaal dus voor een tijdperk van minstens

¹⁾ Bank act of 1844, § 27: „And be it enacted that the said Governor and Company of the Bank of England shall have and enjoy such exclusive privilege of banking as is given by this act, upon such terms and conditions and subject to redemption upon the terms and conditions following; that is to say, at any time upon twelve months notice to be given after the first day of August 1855, and upon repayment by Parliament to the said Governor and Company or their successors of the debt due from the public, the said exclusive privileges of banking granted by this act shall cease and determine at the expiration of such notice of twelve months”.

vijftien jaren verzekerd, en uit dezen hoofde kan de nieuwe regeling niet anders dan met ingenomenheid door haar aanvaard worden, want zij maakt het mogelijk om het bedrijf der Bank ook na ommekomst van dat tijdperk te blijven voortzetten zonder ter zake weder onderhandelingen met de Regeering te moeten openen. En dit is inderdaad eene gewenschte verbetering, want de voet waarop eene centrale emissiebank, krachtens de haar van regeeringswege verleende bevoegdheden en de haar daarbij gestelde operatiegrenzen, werkzaam kan zijn, vormt den grondslag van het credietwezen, waar het geheele maatschappelijke en handelsverkeer op rust, en het algemeen belang van land en volk brengt als van zelf mede, dat die grondslag duurzaam zij en niet te dikwijls aan herziening en wijziging bloot sta. Ook mag het betwijfeld worden of de waardigheid en het aanzien van den Staat gediend kunnen zijn door te dikwerf herhaalde pogingen tot verhooging van zijn aandeel in de winsten der Bank, wanneer eenmaal, zooals veilig kan worden aangenomen thans het geval te zijn, een redelijk en billijk vergelijk ter zake zijn beslag heeft gekregen.

Kan de Bank derhalve met betrekking tot den verlengingstermijn van het haar toegekende privilege dankbaar en voldaan zijn, ook in andere opzichten is dit het geval, want de nieuwe regeling verleent haar ter uitbreiding van haren werkkring enkele nieuwe bevoegdheden, waarvan het nut en de doelmatigheid, ook uit een oogpunt van algemeen belang, bezwaarlijk te betwisten zijn.

Het is hier de plaats niet om in den breede uiteen te zetten, waarom de werkring van centrale emissiebanken uit den aard der zaak een hoogst beperkte zijn en blijven moet.¹⁾ Om, gelijk het o. a. van oudsher in de opvolgende octrooien van de Javasche Bank luidt, „te beantwoorden aan het oogmerk harer instelling,” hebben alle circulatiebanken zich in hare operatiën te bepalen tot het verkrijgen van zoodanige waarden die en gemakkelijk en binnen een betrekkelijk korten tijd te

¹⁾ Vgl. het in 1902 op verzoek van de Vereeniging voor Staatshuishoudkunde en Statistiek door den heer G. M. Boissevain uitgebracht praeadvies over de toen aan de orde zijnde herziening van de Nederlandsche Bankwet; bl. 206.

realiseeren zijn, opdat omtrent de dadelijke inwisselbaarheid harer in omloop gebrachte biljetten nimmer twijfel ontstaan kan. Maar ook ten deze doet het *„variis modis bene fit“* zich ruimschoots gelden, want groot is de verscheidenheid in de praktische toepassing van het beginsel op de onverlettede handhaving waarvan het vóór alles aankomt.

Men vindt geen twee landen waar de zaak van de emissie van bankbiljetten en de daarmee verband houdende verplichte dekking op denzelfden voet is geregeld, en belangrijk zijn ook de verschillen die men aantreft in de bepalingen omtrent disconto- en beleeningsoperatiën, en in de wijze waarop deze beide takken van bedrijf somwijlen met elkaar gepaard gaan. Terwijl de Nederlandsche bankwet het disconteeren van wisselbrieven en ander handelspapier met twee handteekeningen toelaat, en dit ook aan de Deutsche Reichsbank is veroorloofd, heeft bij de Fransche Bank van oudsher de bepaling gegolden, dat drie handteekeningen verplichtend waren, doch reeds zeer spoedig (bij Keizerlijk decreet van 16 Januari 1808) werd haar toegestaan om de verplichte derde handteekening op het door haar in disconto te nemen papier te vervangen door eene inpandgeving van haar eigen aandelen, of van de 5 percents geconsolideerde schuld tegen hare nominale waarde. Sedert werden gaandeweg als zoodanig nog andere waardepapieren toegelaten, o. a. ook de goederen-warrants, afgegeven door de administratie van de bij decreet van 21 Maart 1848 ingestelde en bij de wet van 28 Mei 1858 gereorganiseerde *Magasins généraux*, zoo te Parijs als elders.

Daarentegen is het rechtstreeksche beleenen van goederen in het algemeen, waarmee de Nederlandsche Bank zich steeds op uitgebreide schaal heeft bezig gehouden, aan de Bank van Frankrijk ontzegd; tot hare eigenlijke beleeningsoperatiën behooren alleen de dusgenaamde *„avances sur titres,”* wat men ten onzent onder den naam van effectenbeleeningen verstaat; doch met zeer gestrengte restricties, want hiervoor mogen alleen in aanmerking komen: 1° Fransche Staatsschuld; 2° aandelen en obligaties van Fransche spoorwegen; 3° obligaties van het *Crédit Foncier*; 4° departementale leeningen; 5° stedelijke leeningen; 6° leeningen van de Kamers van Koophandel van Bordeaux en Nantes; en 7° liquidatiebons van een paar kanalen.

Alle andere binnenlandsche effecten; aandeelen, obligatiën, enz. zijn onvoorwaardelijk van hare beleeningen uitgesloten, en buitenlandsche fondsen, die bij de beleeningsoperatiën van de Nederlandsche Bank een zoo voorname rol spelen, zijn in het geheel niet toegelaten.

Met goederenbeleeningen laat ook de Bank van Engeland zich niet in: wel daarentegen de Deutsche Rijksbank; maar bij deze instelling geldt weder de eigenaardige bepaling, dat zij alleen op de onder hare macht gebrachte goederen zelf en niet, zooals bij de Nederlandsche Bank schier dagelijksch werk is, op goederenceelen gelden voorschiet, omdat „im Deutschen Reich ein Warrantgesetz nicht besteht.“ ¹⁾

Verscheidenheid van opvatting dus genoeg, zooals men ziet, en niet te onpas is het ook in herinnering te brengen, dat de in Frankrijk geöctrooieerde koloniale emissiebanken, evenals onze Surinaamsche Bank, een zeer werkzaam aandeel nemen in den wisselhandel tusschen de kolonie, waar zij werkzaam zijn, en het moederland, een operatieveld dat door de meer uitsluitend nationale circulatiebanken uit den aard der zaak niet betreden wordt, noch worden kan. ²⁾

¹⁾ Die Reichsbank 1876—1900; bl. 111. Over het voor en tegen eener wettelijke regeling van de ceel hier te lande raadge men het dezer dagen verschenen geschrift van Mr. D. L. Uyttenboogaard, Het handelsgebruik betreffende ontvang-cedullen in Nederland, bl. 53—55.

²⁾ Volgens koloniale verordening van 26 Juni 1889 (Gouvernementsblad van Suriname N° 19) behoort tot de werkzaamheden der te Amsterdam gevestigde hoofddirectie der bij Koninklijk besluit van 19 Mei 1864 (Gouv.-blad van Suriname N° 14) opgerichte Surinaamsche Bank o. a. ook: „4° het accepteren en betalen van wissels door de directie te Paramaribo getrokken en in het afgeven van wissels op die directie”; — terwijl de bij de Fransche wet van 24 Juni 1874 vastgestelde statuten van de geprivilegieerde emissiebanken van Martinique, Guadeloupe en Réunion die instellingen machtigen „à négocier . . . des traites ou des mandats directs ou à ordre sur la métropole ou sur l'étranger” (art. 10, § 1), met dien verstande dat (art. 23) „la Banque ne peut fournir des traites ou mandats que lorsque la provision en a été préalablement faite et est considérée comme provision l'existence totale ou partielle du capital social et de la réserve en France, ou le crédit ouvert par un établissement de crédit de la métropole.”

Wat nu meer in het bijzonder het operatiegebied van de Javasche Bank betreft, hebben met betrekking tot haar disconto- en beleeningbedrijf reeds voor lang schier woordelijk dezelfde bepalingen gegolden, waaraan de Nederlandsche Bank zich krachtens haar octrooi te houden had. Bij de thans eerlang in werking te treden nieuwe regeling is dit, wat het disconto-bedrijf aangaat, onveranderd het geval gebleven; doch op het stuk der beleeningen en het openen van voorschotten in rekening-courant tegen onderpand zijn de tot dusver gegolden hebbende grenzen zeer aanmerkelijk uitgebreid, want in plaats van de ter zake dienende bepaling, thans nog luidende:

„Artikel 7: De operatiën der Bank bestaan:

„I, enz.

„II, in het beleenen:

„a. van effecten, hetzij Staatsschulden, hetzij aandeelen en obligatiën van bijzondere lichamen of maatschappijen;

„b. van goederen, waren en koopmanschappen, munt en muntmateriaal;

„III, in het verleenen van credieten of voorschotten in rekening-courant tegen zakelijke zekerheid in roerende goederen als bedoeld bij § II,

staat het eerlang in werking te treden herziene octrooi aan de Bank toe:

„II, het in beleening nemen van, — dan wel verleenen van credieten of voorschotten in rekening-courant tegen onderpand van:

„a. effecten, hetzij Staatsschulden, hetzij aandeelen in- of obligatiën van bijzondere lichamen of maatschappijen;

„b. goederen, waren en koopmanschappen, munt en muntmateriaal, benevens de deze vertegenwoordigende afscheep- en opslagdocumenten of cedullen;

„c. de sub I genoemde waarden (t. w. wisselbrieven, assignatiën en orderbriefjes), en

„X, in buitengewone omstandigheden, ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal en voor zoover hem noodig voorkomt onder door hem te stellen voorwaarden, in het in beleening nemen van — dan wel verleenen van credieten of voorschotten in rekening-courant tegen onderpand van hypotheccaire vorderingen en andere voor overdracht of beleening

„vatbare en bij geschrifte aangegane inschulden.“ Met dien verstande intusschen dat ingevolge art. 10 de sub X bedoelde operatiën een bedrag van vier millioen gulden niet mogen te boven gaan en slechts een bedrag van twee millioen gulden mag worden verstrekt tegen onderpand van hypothecaire vorderingen.

Mitsdien zal het in den vervolge aan de Bank vrij staan als beleeningsonderpand toe te laten: connossementen, wissels en promessen, en in bijzondere gevallen ook hypothecaire en andere inschulden, — altemaal nieuwe bevoegdheden, die van den werkkring der Nederlandsche Bank zijn uitgesloten, en waarbij het dus niet ondienstig zijn kan een oogenblik stil te staan.

Het geven van voorschotten op connossementen over zeilende ladingen heeft een onderwerp van beraad tusschen de Nederlandsche Bank en de Regeering uitgemaakt, toen indertijd de verlenging en wijziging van het met ultimo Maart 1889 ten einde loopende bankoctrooi aan de orde was. Van den kant der Bank was de wensch tot het erlangen van de bevoegdheid hiertoe bij haar aan de Regeering ingediend advies van 15 September 1886 te kennen gegeven, op grond van de overweging dat dergelijke operatiën „geen meerdere gevaren opleveren „dan het beleenen van goederen of het in disconto nemen van „promessen“; maar de Regeering had er bezwaar tegen, eensdeels, zooals de Minister van Financiën in zijne Memorie van beantwoording (aan de Tweede Kamer ingediend bij brief van 6 Juli 1888) te kennen gaf, „omdat het haar noch noodig noch „wenschelijk voorkwam het terrein der operatiën van de Bank „in dit opzicht ten nadeele van het particuliere bankwezen uit „te breiden; anderdeels omdat, voor zoover bekend, tot dusver „geen enkele geoctrooieerde circulatiebank buiten 's lands voorschotten op connossement doet of daartoe bevoegd is.“ Het weinig afdoende van de aangevoerde argumenten behoeft zeker niet opzettelijk te worden aangetoond; maar de Nederlandsche Bank heeft er zich bij neergelegd, en dat zij bij de jongste octrooiherziening niet op de zaak is teruggekomen behoefde voor de Javasche Bank geen reden te wezen om haar onaangeroerd te laten. In het door haar aan de Regeering aangeboden ontwerp-nieuw-octrooi, dat tot grondslag diende van de ter zake

gevoerde onderhandelingen, hakte zij den knoop door, en zonder verder op de quaestie in te gaan bepaalde zij zich in de aan haar ontwerp toegevoegde nota van toelichting tot de opmerking, dat „het recht voor de circulatiebank om ook documenten (als „de bedoelde) te accepteren te noodzakelijker was, omdat alle „andere bankinstellingen ¹⁾ dit gewoon zijn te doen.” Van den kant der Regeering schijnen thans geene bezwaren gerezen te zijn tegen het door de Bank te kennen gegeven verlangen.

Op het erlangen van de bevoegdheid tot het beleenen, of liever tot het als onderpand van credieten of voorschotten in rekening-courant toelaten van wissels en ander handelspapier is door de Bank aangedrongen omdat, zooals in de toelichting tot haar ontwerp-octrooi gezegd wordt, „dit dringend noodig „is om het publiek in de gelegenheid te stellen ook bij de „circulatiebank in Nederlandsch-Indië geld te kunnen opnemen op „niet nadeeliger voorwaarde dan bij de overige geld-instellingen.” Het spreekt van zelf, dat de meerdere of mindere convenientie van het publiek geen maatstaf zijn mag van de bevoegdheden, die aan eene van regeeringswege geoctrooieerde emissiebank zijn toe te kennen; maar op zich zelf kan de voorgestelde en door de Regeering aangenomen wijziging van de tot dusver gegolden hebbende bepaling slechts aanbeveling verdienen. Operatiën toch als de hier beoogde vallen geheel binnen den kring der soliede korte credieten, en dank zij de wet van 8 Juli 1874 tot wijziging der wettelijke bepalingen omtrent het pandrecht is het niet twijfelachtig meer of „papier aan toonder” wel voor beleening vatbaar zou zijn, want daarbij werd aan art. 1198 van het Burgerlijk Wetboek de clause toegevoegd, dat tot vestiging van het pandrecht op papier aan toonder, behalve het endossement de overgaaf van het papier wordt gevorderd.

Het beleenen van wissels is op het gebied van het emissiebankwezen trouwens eene geenszins onbekende operatie. Zij is o. a. aan de Deutsche Reichsbank toegestaan bij art. 13 § 3a van de bankwet van 14 Maart 1875, houdende, dat de Bank

¹⁾ Bedoeld worden natuurlijk alleen de op Java gevestigde of werkzame particuliere credietinstellingen.

bevoegd is „zinsbare Darlehne auf nicht langer als drei Monate „zu ertheilen gegen Wechsel, welche anerkannt solide Verpflichtete „aufweisen, mit einem Abschlage von mindestens 5 Prozent ihres „Kurswerthes,“ terwijl bij huishoudelijken maatregel bepaald werd, dat „hinsichtlich der Beleihung von Wechseln die Reichs- „bank grundsätzlich daran fest hält, dass die Wechsel, welche „nicht discountirungsfähig sind auch nicht beliehen werden sollen“ (bl. 108 van het door de Rijksbank uitgegeven gedenkschrift ter gelegenheid van haar vijf en-twintig-jarig bestaan), en de bijzondere „Bedingungen“ omtrent haar „Lombardverkehr“ nog het voorschrift bevatten, dat „Wechsel und andere nicht auf „jeden Inhaber lautende Papiere mit dem Blankogiro des Ver- „pfänders müssen versehen sein.“ (Allgemeine Bestimmungen über den Geschäftsverkehr mit der Reichsbank, 43^e Ausgabe August 1905; bl. 58). Bij de Bank van Engeland maakt juist het beleenen van wissels het zwaartepunt van hare credietoperatiën uit. ¹⁾)

Kan dus allerminst beweerd worden dat door het verleenen aan de Javasche Bank van de bevoegdheid tot het beleenen van connossementen en wissels inbreuk wordt gemaakt op de grondslagen van een deugdelijk bankbeheer, over de in de derde plaats aangevraagde nieuwe bevoegdheid tot het beleenen van hypothecaire en andere inschulden zal niet onwaarschijnlijk anders geoordeeld worden, en toch mag zij, met het oog op de locale toestanden en verhoudingen waarmede rekening valt te

¹⁾ „The bulk of the Bank's ordinary business with borrowers takes the shape — not of discounts, but — of short loans against the deposit of the best class of Stock Exchange securities and of bills of exchange.” G. Clare, *A money-market primer and key to the exchanges*; 2e ed. London, 1893; p. 43. Zie ook E. Jaffé, *Das englische Bankwesen*; Leipzig, 1904; bl. 151. Het is zeker opmerkelijk dat de wekelijksche balansen der Engelsche Bank (aan het uitgeven van jaarverslagen bezondigt zij zich heelemaal niet) het publiek volkomen in het duister laten omtrent den aard harer credietoperatiën. Zij vat alles samen onder het hoofd „Other securities”, en men kan slechts gissen hoeveel gedisconteerd of beleend handelspapier zij in portefeuille heeft. Vgl. R. H. Inglis Palgrave, *Bankrate and the money-market*; London, 1903, p. 64—68.

houden en op de in verband hiermede bereids opgedane ervaring, eene onloochenbare verbetering genoemd worden.

Ettelijke jaren geleden toch, bij de met de Regeering gevoerde onderhandelingen over de verlenging van het met ult^o. Maart 1880 ten einde loopende tienjarige octrooi, ging van de toenmalige Bankdirectie het denkbeeld uit om onder de operatiën op te nemen: het verleenen van credieten of voorschotten in rekening-courant tegen zakelijke zekerheid (art. 8 § III van het door haar bij missive van 19 April 1879 N° 63 aan den Gouverneur-Generaal ingediend ontwerp), met dien verstande (art. 12 alinea 4), dat bij onderpand van onroerende zaken de getaxeerde waarde van het pand minstens het dubbel van het te verleenen crediet zou moeten bedragen en het gezamenlijk bedrag der op dien voet te verleenen credieten nimmer het cijfer van twee millioen gulden zou mogen te boven gaan. Een geheel nieuw denkbeeld derhalve, ter rechtvaardiging waarvan in het Verslag over boekjaar 1879—80, bl. 10 de volgende beschouwingen werden ten beste gegeven:

„Men behoeft hier niet lang in zaken geweest te zijn om te „beseffen, welk een radicaal verschil er tusschen de Nederlandsche „en de Indische geldmarkt bestaat door de omstandigheid, dat men „in Indië geene eigenlijke effectenbeurs bezit en de prolongatie- „handel hier mitsdien eene geheel onbekende zaak is. Als een „dadelijk gevolg hiervan kunnen reservekapitalen en waarborg- „fondsen, en met name gefourneerde kapitalen van assurantie- „maatschappijen, de in de spaarbanken ingebrachte gelden, „enz. enz. niet in dadelijk verkoopbare of beleenbare effecten „belegd worden, en is men ter rentekweeking van al die fondsen, „die bij elkaar millioenen belooen, schier uitsluitend beperkt „tot hypothecaire uitzettingen. Zelfs de Nederlandsch-Indische „Escompto-Maatschappij, die reeds een eervol verleden van 22 „jaren achter zich heeft, en als depositobank aan het algemeen „tot groot nut en gerief verstrekt, heeft zich een paar jaren „geleden genoodzaakt gezien om in hypothecaire geldbeleggingen „emplooi te zoeken voor een deel van de haar toevertrouwde „fondsen. Bij een normalen gang van zaken ligt hierin zeker „weinig of geen gevaar; maar wie, die ook rekening houdt „met mogelijke gebeurtenissen in de toekomst, heeft zich niet „meermalen de vraag gesteld, welke de gevolgen zijn kunnen,

„wanneer onder den indruk van de eene of andere paniek een
 „algemeene aandrang tot opvordering van bij spaar- en deposito-
 „banken gedeponeerde fondsen ontstaau kan? En hoe zouden,
 „b. v. indien de onlangs gewoed hebbende brand in de lokalen
 „van een der hier ter plaatse gevestigde import-huizen grootere
 „uitbreiding erlangd en mogelijk voor evenveel millioenen ver-
 „nield had als er thans honderdduizenden mede zijn te loor
 „gegaan, hoe zouden in een dergelijk zeer mogelijk geval onze
 „plaatselijke assurantie-maatschappijen hare in hypothecken be-
 „legde fondsen, noodig om de door haar beloopen schade te
 „vergoeden, spoedig genoeg hebben kunnen losmaken om hare
 „verplichtingen tegenover verzekerden na te komen?

„Wie over dergelijke vragen nadenkt moet inzien, dat de
 „eigenaardige verhoudingen die deze geldmarkt kenmerken,
 „op een gegeven oogenblik tot misschien onoplosbare moeilijk-
 „heden leiden kunnen, wanneer de gelegenheid niet bestaat
 „om, zelfs voor korten tijd, gelden te kunnen opnemen onder
 „verband van niet dadelijk opvorderbare waarden. Die gelegen-
 „heid ontbreekt thans geheel en al, en „werkelijke behoefte en
 „billijke eisch“ brengen in het belang van het algemeen dan
 „ook onzes erachtens mede om haar bij de Javasche Bank open
 „te stellen, voor zoover dit althans zal kunnen geschieden
 „zonder gevaar te loopen, dat zij in andere opzichten niet aan
 „het doel harer instelling zou kunnen beantwoorden.

„Alleen reeds de zekerheid, dat zij in gevallen als de boven-
 „bedoelde bevoegd zal zijn om hulp te verleenen, kan voldoende
 „wezen om aan een opkomenden storm met goed gevolg het
 „hoofd te bieden, ook al wordt van die hulp daadwerkelijk
 „geen gebruik gemaakt, en het is mitsdien, voornamelijk in
 „het belang van het algemeen, en ook in dat van den Staat
 „zelf, die als koopman en bankier hier misschien nog meer dan
 „elders te waken heeft tegen onnoodige beroeringen op de geld-
 „markt, te hopen, dat de Regeering ook ten deze, bij nader
 „inzien, aan ons verlangen zal willen te gemoet komen.”

In deze hare verwachting zag de Bank zich echter teleur-
 gesteld. Wel werd door de Regeering de haar voorgelegde
 redactie van art. 8 § III („in het verleenen van credieten of
 voorschotten in rekening-courant tegen zakelijke zekerheid”)
 overgenomen, doch met bijvoeging van de woorden: „in roerende

goederen als bedoeld bij § II" (d. w. z. effecten, goederen, waren en koopmanschappen, munt en muntmateriaal), en hiermede viel het door de Bank ontworpen plan geheel in duigen, want, zooals in het Verslag over boekjaar 1880—81, bl. 6 staat opgeteekend, schonk de nieuwe bepaling haar geen enkele bevoegdheid, welke de Bank niet reeds vroeger bezat en niet van oudsher in toepassing had gebracht. In het bewustzijn evenwel, dat, nu de beslissing gevallen was, verder napleiten geen nut meer hebben kon, legde de Bank zich er bij neder; maar zij verzweeg het niet, dat haars inziens uit de afwijzende beschikking der Regeering op het voorstel om, ingeval van nood, ook hypothecaire inschulden als onderpand van beleeningen of credieten te mogen aannemen "te eeniger tijd ernstige moeilijkheden en verwikkelingen kunnen geboren worden nu onze "instelling, waarnaar in gevallen als wij op het oog hebben ieder "om hulp zal uitzien, volkomen machteloos zijn zal om casu "quo die hulp te verleen, hoe ruim de middelen ook wezen "mogen, die haar ten dienste staan." (Verslag 1880—81, bl. 9).

En hoe volkomen juist de Bankdirectie de zaak had ingezien bleek reeds weinige jaren later, toen in het najaar van 1884 de noodlottige crisis uitbrak, die het meerendeel van de in Indië werkzame credietinstellingen dreigde omver te werpen, en een ontwrichting van het maatschappelijk verkeer deed duchten, waaruit voor handel en nijverheid en ook voor den Staat zelve de grootste politieke en financiële moeilijkheden onvermijdelijk zouden moeten zijn voortgevloeid. Had de Javasche Bank zich toen aan de letter van haar octrooi gehouden dan zou ook zij tot machteloosheid gedoemd zijn gebleven en hare op dat oogenblik zeer ruime operatiekracht ongebruikt hebben moeten laten. Maar hare bestuurders aarzelden niet om van den nood een deugd te maken, en op eigen gezag en eigen persoonlijke verantwoordelijkheid "met eene van de gewone regelen "en traditiën afwijkende toegevendheid" (Verslag 1884—85, bl. 8) op den indertijd door hen aangesprezen voet de hulp te verleen, waartoe zij in verband met de beschikbare middelen der Bank bij machte waren, en zonder welke hulp het volstrekt onmogelijk zou geweest zijn om den tijd te winnen voor het tot stand brengen in Nederland van de combinatiën, welke optreden aan het wankelend verkeer den meer blijvenden steun

heeft geschonken, waartoe noch de Javasche Bank, noch eenige andere instelling bij machte was. ¹⁾

Tijden van spanning en angst als de Indische geldmarkt in 1884 doorleefde kwamen sedert niet meer voor; maar niemand kan verzekeren dat eene min of meer ingrijpende herhaling er van tot de onmogelijke gebeurtenissen mag gerekend worden, en door thans de vroeger achterwege gebleven bevoegdheid tot het beleenen ook van hypothecaire inschulden in het nieuwe octrooi op te nemen leveren en Regeering en de Bank het bewijs van op alle gebeurlijkheden bedacht te willen zijn. Misschien zou de vraag kunnen gedaan worden waarom hiervan dan niet reeds vroeger gebleken is, en de quaestie onbesproken is gelaten bij de in 1888—89 weder aan de orde gekomen verlenging en herziening van het met ult^o Maart 1891 vervallende octrooi? Deze vraag raakt de meer intieme geschiedenis van de Bank; maar gewaagd is de veronderstelling waarschijnlijk niet, dat men toenmaals de zaak met opzet heeft laten rusten uit vrees van door aan te dringen op te veel wijzigingen het toen meer urgent geachte voorstel tot rentegevende belegging van het geheele maatschappelijke kapitaal in gevaar te zullen brengen ²⁾. Is men toen wellicht te schroomvallig geweest, het

¹⁾ Het optreden van de Javasche Bank in het crisisjaar 1884 werd door de Nieuwe Rotterdamsche Courant in hare maileditie van 18 Juli 1885 als volgt geschetst: „De krachten waarover de Bank te beschikken had, werden tot het uiterste gespannen. De elasticiteit, waarin thans ook deze centrale credietinstelling bij de beschikbaarstelling van hare hulpmiddelen zich verheugen mag, kon hare heilzame werking openbaren. En naar het voorbeeld door de Nederlandsche Bank menigmaal in tijden van spanning gegeven, gold ook nu bij de Javasche Bank deze politiek als de eenig goede: zonder vrees of angst te toonen, alle middelen, met stoutheid tot vermetelheid, tot roekeloosheid toe, in 't werk te stellen om het gevaar te boven te komen; den indruk te geven, dat, wat er ook gebeure, bij de Bank nog altijd hulp te vinden zal zijn: desnoods belemmerende vormen, die in gewone omstandigheden streng worden in acht genomen, op zij te zetten; te redden wat redding behoeft en gered kan worden.”

²⁾ Van eene belegging van het maatschappelijk kapitaal der Bank of haar reservefonds is voor het eerst sprake geweest onder de werking van het octrooi van 1848, waaruit de in het octrooi van 1837 voorkomende bepaling, dat 10 pCt. van de overwinst boven 9 pCt. van het maatschappelijk kapitaal zou ten goede

tegenwoordig bankbestuur heeft er gelukkig anders over gedacht; maar zeer waarschijnlijk zal datzelfde bestuur weinig ingenomen zijn met de thans te dezer zake vastgestelde be-

komen „aan zoodanige liefdadige gestichten als daartoe door den Gouverneur-Generaal zullen worden aangewezen”, vervangen werd door het voorschrift, dat één derde van de zuivere winst zou strekken „tot het daarstellen en voeden van een reservefonds”, totdat dit fonds vijftig ten honderd van het maatschappelijk kapitaal zou bedragen. In verband hiermede werd bij Gouv. besluit van 17 December 1853, N° 7 machtiging aan de Bank verleend om dat fonds te beleggen in inschrijvingen op het Grootboek of in certificaten Werkelijke Schuld, in schuldbrieven ten laste van Nederlandsch-Indië en in hypotheeken, met bevoegdheid de rente van een en ander onder de algemeene inkomsten der Bank op te nemen. Het reservefonds nu was bij het eind van 't boekjaar 1859—60 gestegen tot 1 millioen, en werd krachtens Gouv. besluit van 18 Mei 1860 N° 5 gekapitaliseerd, bij de volgens het octrooi van 1859 voorgeschreven uitbreiding van het maatschappelijk kapitaal tot f 4.000.000; maar tot opzegging van hare hypotheaire en andere beleggingen werd de Bank hierdoor niet verplicht, want art. 44 van dat octrooi juncto artikel 27, schonk haar de bevoegdheid om één vierde gedeelte van het maatschappelijk kapitaal, dus een bedrag van f 1.000.000, en na de uitbreiding van het maatschappelijk kapitaal tot 6 millioen, een bedrag van f 1.500.000, voor dergelijke uitzettingen aan te wenden. Hiermede bleef de Bank dan ook geregeld voortgaan, doch bij de hernieuwing van het octrooi in 1870 werd haar die bevoegdheid ontnomen, en gelast (ordonnantie van 6 Maart 1871 N° 5) om zich binnen een termijn van vijf jaren van alle hypotheaire vorderingen te ontdoen, met dien verstande, dat telken jare een vijfde deel zou moeten worden afgelost. Het gelukte der Directie echter om de Regeering op dit besluit te doen terugkomen, en om bovendien het voor beleggingen in hypotheeken en effecten beschikbaar bedrag te doen vaststellen op één derde van het kapitaal of 2 millioen, plus het bedrag van het krachtens het octrooi in 1870 opnieuw in het leven geroepen reservefonds. Bij het octrooi van 1880 werd de gestelde grens uitgebreid tot de helft van het kapitaal of 3 millioen, en eindelijk werd bij het octrooi van 1891 aan de Bank de bevoegdheid verleend tot belegging van het geheele maatschappelijke kapitaal in Nederlandsche of Nederlandsch-Indische Staatsschuld en in andere te Batavia, te Amsterdam of op andere voorname plaatsen in Europa dagelijks verhandelbare schuldbewijzen, of in eerste hypotheeken op onroerende goederen in Nederlandsch-Indië, met dien verstande evenwel, dat in hypotheeken ten behoeve der Bank nimmer meer dan één derde van haar gestort kapitaal mag worden belegd. Dienovereen-

paling, krachtens welke alles afhankelijk wordt gemaakt van het welbehagen en de goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, terwijl het zeer wel denkbaar is, dat in tijden van spanning als de in 1884 doorleefde elke vertraging in de te nemen beslissing tot noodlottige gevolgen kan leiden. Beter ware het dan ook geweest de al dan niet gebruikmaking van de aan de Bank toegekende exceptioneele bevoegdheid uitsluitend aan het oordeel harer Directie over te laten, behoudens misschien de haar op te leggen verplichting om van elk ter zake te nemen besluit rekenschap te geven aan de Regeering.

De met art. 7 § X samenhangende ampliatië van art. 10, houdende dat eventueele geldverstrekkingen op hypothecaire inschulden een bedrag van twee millioen gulden niet mogen te boven gaan, stemt overeen met het boven in herinnering gebrachte voorstel der Bank van April 1879; maar in verband met de sedert zoo aanmerkelijk gewijzigde toestanden en verhoudingen op economisch gebied had eene verhooging van de gestelde grens misschien aanbeveling kunnen verdienen.

Onder de bij octrooi omschreven operatiën der Javasche Bank komt ook voor het afgeven van assignatiën door het hoofdbureau op de agentschappen en omgekeerd, als ook van het eene agentschap op het andere, terwijl het afgeven van assignatiën door het hoofdbureau en de agentschappen op de gedelegeerden der Bank in Nederland en omgekeerd aan het oordeel der Directie blijft overgelaten. Dus luidt § VIII van art. 7 van het tot ult^o Maart a. s. nog van kracht blijvende octrooi, in de plaats waarvan het nieuwe octrooi de volgende redactie te lezen geeft: „in het overmaken van gelden, zoowel met telegrafisch advies als door het afgeven van zichtwissels of assignatiën

komstig was op ult^o Maart 1905 van het kapitaal ad 6 millioen belegd:

in effecten	f 4.785.903
„ hypotheken . . .	„ 1.117.425
of te zamen	f 5.903.328

terwijl de gelden van het reservefonds ad f 1.893.021 belegd waren:

in effecten	f 1.439.242
„ hypotheken . . .	„ 337.400
of te zamen	f 1.776.642

„tusschen hare Indische kantoren onderling en tusschen deze „kantoren en haar bijkantoor te Amsterdam. Trekking tegen „voorkomende creditsaldi bij correspondenten mag slechts geschieden telegrafisch of op zicht“; in verband waarmede in art. 19 nog ten overvloede bepaald wordt, dat „behalve bankbiljetten en de zichtwissels of assignatiën, bedoeld in § VIII van artikel 7, de Javasche Bank geen papier zal uitgeven.“

De zaak waar het op aankomt is dus in het octrooi van de Javasche Bank meer in bijzonderheden geregeld dan in dat van de Nederlandsche Bank, waartoe alleszins aanleiding bestond, ten einde elken twijfel te voorkomen aan de bevoegdheid der Javasche Bank om te beschikken over eventueele creditsaldo's bij hare correspondenten in het buitenland, als een vanzelf sprekend gevolg der aan haar op denzelfden voet als aan de Nederlandsche Bank toegekende bevoegdheid tot het koopen en verkoopen van buiten 's lands betaalbare wisselbrieven.

Toen van het verleenen van zoodanige bevoegdheid aan de Nederlandsche Bank bij de behandeling der bankwet van 7 Augustus 1888 (Stbl. N° 122) voor het eerst sprake was, werd in het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer van 16 Mei van dat jaar de vraag gedaan, of door de bewuste operatie de Bank niet somtijds er toe gebracht zou kunnen worden aan hare buitenlandsche correspondenten, in strijd met het bestaande voorschrift, een crediet in blanco te verleenen, — in antwoord op welke vraag de Regeering bij Memorie van antwoord van 6 Juli d. a. v. te verstaan gaf, dat de gemaakte opmerking haar niet gegrond voorkwam „aangezien onder blanco-crediet in den „eigenlijken zin verstaan werd het geven van voorschotten zonder „onderpand, niet het noodzakelijk vertrouwen, dat de Bank aan „hare correspondenten schenken moet.“

Getrouw aan deze opvatting heeft de Nederlandsche Bank, wegens het afloopen van ter incasseering opgezonden papier, schier voortdurend bij hare correspondenten te Londen, Parijs, Berlijn, enz. min of meer belangrijke creditsaldo's uitstaan (volgens de eindbalans van 31 Maart 1905 bv. f 1.017.336), die in den regel weder door die correspondenten in nieuwe wissels belegd worden; maar waarover, in verband met den stand der internationale geldmarkt en het op peil houden van den goudvoorraad der Bank, bij herhaling beschikt wordt door

het afgeven aan bankiers hier te lande van cheques of telegrafische uitbetalingsorders.

Nu vallen dergelijke operatiën wel geheel buiten de werkzaamheden en de bemoeiingen van het hoofdkantoor der Javasche Bank te Batavia, maar zij maken een zeer belangrijk onderdeel uit van den werkkring van hare vertegenwoordigers hier te lande, en in dit opzicht behoort haar dezelfde vrijheid van handelen te worden gelaten als aan de Nederlandsche Bank, zal men ten minste de haar bij het loopende octrooi verleende bevoegdheid tot het koopen en verkoopen van buitenlandsche wisselbrieven niet tot een volslagen doode letter maken. Dit te voorkomen is blijkbaar de bedoeling van de in het nieuwe octrooi opgenomen gewijzigde redactie van art. 7 § VIII.

Behalve de tot dusver ter sprake gebrachte zijn in het nieuwe octrooi nog eenige bijkomstige bevoegdheden opgenomen, waarover intusschen niet veel te zeggen valt. Het zal zeker niemand aanstoot geven, dat aan het verlangen der Bank voldaan is om de haar van oudsher verleende vergunning tot het drijven van „handel in goud en zilver” ook uit te breiden tot „uitheemsche munt en bankpapier,” en daaraan nog is toegevoegd de bevoegdheid tot het essaaieeren van erts en metalen, met het oog op de omstandigheid dat, zooals in de toelichtende nota der Bank staat aangeteekend, „het meermalen is voorgekomen en waarschijnlijk ook weder zal voorkomen, dat de essaaieerinrichting, welke de Bank voor haar eigen gebruik heeft opgericht om het haar te koop aangeboden metaal vooraf te kunnen onderzoeken, ook worde beschikbaar gesteld voor het publiek, dat nu nog in Nederlandsch Indië daarvoor maar al te dikwerf de gelegenheid mist.”

Maar niet onaangevochten wellicht zal de uitbreiding blijven die aan de bevoegdheid der Bank tot „het in bewaring nemen van gelden en waarden” gegeven is door de bijvoeging, dat zij zich ook zal mogen belasten met de „bijbehorende administratie,” waaronder, volgens de toelichting verstaan wordt „het desgewenscht doen verkoopen, inkoopen, remplaceeren van uitlotingen, innen van dividend-bewijzen, enz.” Geen twijfel toch lijdt het, dat bijaldien het der Nederlandsche Bank in den zin mocht komen haren werkkring gelijkerwijze uit te breiden, zij

de geheele effectenbeurs tegen zich in het harnas zou jagen, en de Bank met groote felheid zou worden uitgekreten als de onwaardige onderkruipster van de effecten-handelaars en bankiers hier ter plaatse en in de provincie. En toch zou zij zodoende allerminst de grenzen overschrijden, binnen welke de werkzaamheden van eene centrale emissiebank zich eigenaardig moeten blijven bewegen. Immers aan de Bank van Frankrijk staat het vrij *«à se charger de faire exécuter aux bourses de Paris et des départements tous les ordres de bourse de ses clients,»* doch alleen *«par l'intermédiaire des Agents de change,»* terwijl haar verder veroorloofd zijn *«toutes les opérations concernant les titres»* d. w. z. volkomen dezelfde handelingen tot het verichten waarvan de Javasche Bank thans is bevoegd verklaard.

Ook de Deutsche Rijksbank houdt zich met het doen van effectenzaken onledig, krachtens art. 13 § 6 van de bankwet van 14 Maart 1875 houdende dat hare operatiën ook omvatten: *«für fremde Rechnung Effecten aller Art. nach vorheriger Deckung zu kaufen und nach vorheriger Ueberlieferung zu verkaufen;»* en ten einde op dit gebied het publiek te gerieven heeft zij bij het hoofdkantoor te Berlijn eene onder afzonderlijk beheer staande *«Börsenabteilung»* ingesteld, die zich met de aanneming van alle effectenorders van de cliënten der Bank belast.

Ten opzichte van de haar thans geoorloofde bemoeiingen met de waardepapieren van hare bewaargevers kan de Javasche Bank dus gezegd worden in goed gezelschap te zijn; maar toch kan het misschien voor haar niet ondienstig wezen om eenigermate indachtig te blijven aan de opmerking, voorkomende in het reeds meermalen aangehaalde gedenkschrift van de Deutsche Rijksbank (bl. 211), dat zij *«als privilegierte Notenbank es grundsätzlich vermeidet auf einem ihren eigentlichen Zwecken fernstehenden Gebiete (t. w. haar «Effektencommissionsgeschäft) den privaten Banken und Banquiers Konkurrenz zu machen.»* Uit dezen hoofde ware het dan ook wellicht aanbevelenswaardig geweest, indien de Javasche Bank de bevoegdheid tot het verhuren van brandkasten, ten einde *«tegemoot te komen aan de «steeds meer gevoeld wordende behoefte aan zoogenaamde safe-«deposit-inrichtingen», aan anderen had overgelaten.*

aan de orde de haar ten bate van den Staat en ten gerieve van het algemeen opgelegde verplichtingen, waarbij als alles overheerschende factor de zorg voor de boven elken twijfel verheven inwisselbaarheid van haar fiduciair papier uitteraard op den voorground treedt. Doch hierbij nader stil te staan is volkomen onnoodig. Juist dertig jaren geleden werd bij ordonnantiën van 18 Maart 1875 (Stbl. v. Ned. Ind. n° 75 en 76) de voor de Javasche Bank verplichte dekking van hare bankbiljetten-emissie en andere dadelijk opvorderbare schulden (bankassignatiën en rekening-courantsaldo's) op denzelfden voet geregeld als dit elf jaren vroeger bij Kon. besluit van 16 April 1864 (Stbl. N° 18) met betrekking tot de Nederlandsche Bank was geschied, en verkreeg mitsdien hare operatiekracht de elasticiteit, die voor het geheele maatschappelijke verkeer dezelfde beteekenis heeft als de elasticiteit van den stoom op nijverheidsgebied. De sedert opgedane ervaring heeft zoowel hier te lande als in de kolonie op de meest overtuigende wijze geleerd welk eene doeltreffende oplossing het voor land en volk zoo hoogst gewichtige vraagstuk der bankbiljetten-emissie ten ontzent erlangd heeft, — eene oplossing die schier alle toongevende landen op het gebied van bank- en geldwezen ons werkelijk benijden mogen, en evenmin als bij de jongste herziening van het octrooi der Nederlandsche Bank zelfs gedacht is aan eenige wijziging van de zoo proefhoudend gebleken regeling, bestond er voor het bestuur der Javasche Bank eenigerlei aanleiding om op de zaak terug te komen. Wel echter heeft men het van den kant der Bank wenschelijk geacht om de in het bestaande octrooi opgenomen bepaling, dat het specie-dépôt der Bank voor drie vierden bestaan moet uit standpenningen, als te eenenmale overbodig achterwege te laten; maar de Regeering heeft gemeend de voorkeur te moeten geven aan het onveranderd behoud er van, misschien wel om aan latere bestuurderen den weg af te snijden om, in strijd met de in de nota van toelichting te kennen gegeven bedoeling van de tegenwoordige directie, te eeniger tijd de tot nu toe vastgestelde verhouding tusschen standpenningen en vreemde gouden munt te verbreken.

De door de Bank gewraakte bepaling, welker opneming in het octrooi van 1870 (Stbl. van Ned. Ind. N° 34) hare aanleiding vond in de overweging, dat zij bij gebreke van eene

muntinrichting in Indië niet bij machte zijn kon om in geval van nood haren metaalvoorraad zonder lang verwijl in gemunt geld om te zetten, luidde oorspronkelijk, dat drie vierden van het speciedepot bestaan moet uit zilveren standpenningen; maar in verband met de inmiddels veranderde toestanden op muntgebied kwam bij de tusschentijdsche octrooiwijziging van 1875 (Stbl. van Ned.-Ind. N° 75) het woord zilveren te vervallen en kon dus voortaan ook onze Nederlandsche gouden munt een deel uitmaken van de verplichte metaaldekking, eene gelegenheid die niet ongebruikt is gelaten, zoodat het bedrag der in de kassen der Bank aanwezige tienguldenstukken gaandeweg tot ruim f 8.100.000 is gestegen om nu laatstelijk echter wegens tijdelijke wegvloeiing naar Nederland (Zie Verslag over boekjaar 1902—3, bl. 26) terug te loopen tot f 3.111.530 op 31 Maart 1905.

Het valt niet te ontkennen, dat het bezit van eene zekere hoeveelheid gouden standpenningen voor de Bank van belang kan zijn in geval van oorlog bij verstoorde gemeenschap met het moederland; maar voor het overige doet het er niets toe of zij f 100.000 of één millioen of tien millioen of in het geheel geen gouden munt in hare kelders heeft, ja met betrekking tot het omliggende buitenland kan de geheele muntvoorraad der Bank in den vollen zin des woords gezegd worden eene *quantité négligeable* te zijn, want van uitvoer van specie naar den vreemde (Britsch-Indië, Straits, China, enz.) is sedert 1870 nooit sprake geweest en kon wegens de gewijzigde muntverhoudingen tengevolge van de daling van den zilverprijs ook werkelijk geen sprake meer zijn, terwijl bij een voor Indië ongunstigen wisselkoers, die uitvoer van specie naar Nederland noodzakelijk mocht maken, de zilvervoorraad der Javasche Bank hiervoor natuurlijk aangewezen blijft.

De zorg voor de handhaving der goudwaarde van ons ruilmiddel, die het der Nederlandsche Bank tot plicht maakt om voor haren goudvoorraad te waken en hem t. u. tot breideling der wisselkoersen voor uitvoer beschikbaar te houden, is een taak te eenenmale vallende buiten de bemoeienissfeer van de Javasche Bank; doch wat daarentegen zeer bepaald op haar weg ligt is het aanbinden van den strijd tegen den onwettigen staat van zaken, die op het gebied van het muntwezen zich in

enkele van de buitenbezittingen heeft ontwikkeld. Op de Oostkust van Sumatra en de Westkust van Borneo is de dollar het algemeen gangbare ruilmiddel geworden: te Pontianak zijn thans biljetten van Engelsche banken in omloop, terwijl in het Delische en omliggende gewesten door de Nederlandsche Handel-Maatschappij zoogenaamde kasorders, die niet anders dan gewone bankbiljetten zijn en op dollars luiden, worden uitgegeven. Hiertegen had de Javasche Bank met de haar ten dienste staande middelen reeds voorlang behooren te reageeren; maar het is, naar het schijnt, nog zeer de vraag of de schuld van te dezen opzichte nalatig te zijn gebleven uitsluitend aan haar te wijten is.

Met betrekking tot de aan de Bank van oudsher opgelegde verplichting om haren werkkring buiten den hoofdzetel te Batavia ook uit te strekken tot enkele voornamste plaatsen op Java en de Buitenbezittingen, en wel door het vestigen van agentschappen aldaar, bevat het nieuwe octrooi ettelijke wijzigingen, die aan het verkeer zeker zeer ten goede zullen komen. In navolging toch van hetgeen sedert jaren bij de Nederlandsche Bank gebruikelijk is wordt der Javasche Bank „de weg geopend tot „de vestiging van correspondentschappen in Nederlandsch-Indië „op die plaatsen, waar zich de behoefte aan eene vertegenwoordiging der Bank doet gevoelen zonder dat de oprichting van „een agentschap aldaar vooralsnog verantwoord te achten is” (nota van toelichting, bl. 9), terwijl voorts bij octrooi het bestaan erkend wordt van correspondenten buiten Nederlandsch-Indië, „die de Bank reeds tal van jaren had en moest hebben, „zonder dat daarvan uitdrukkelijk in het octrooi werd melding „gemaakt.” (ibid.).

Zeer ten rechte wordt in de aangehaalde regelen onderscheid gemaakt tusschen correspondentschappen en correspondenten der Bank. Volgens de hier te lande gewettigde terminologie zijn de in art. 5 der Nederlandsche bankwet genoemde correspondentschappen geene onder eigen beheer van de Bank staande bankkantoren, zooals dit met de agentschappen het geval is, doch geheel zelfstandige particuliere kantoren, waarover door de Bank een zeker toezicht wordt gehouden op den voet als dit omschreven is in de art. 9 en 58 van het bij Kon. besluit

van 28 Februari 1905 N° 48 goedgekeurd Reglement voor de inrichting en den werkring van de Bijbank en de Agentschappen van de Nederlandsche Bank. Van een dergelijk toezicht is bij hare correspondenten in het buitenland, met wie zij wegens haren handel in buitenlandsche wissels in geregelde briefwisseling staat, uit den aard der zaak geen sprake, en nu wordt van de uit dezen hoofde aangeknoopte relatien met enkele groote en voorname bankiershuizen te Londen, Parijs, Brussel, Berlijn, Hamburg en Frankfort wel met geen woord gerept, noch in de bankwet zelf, noch in de Statuten of een der reglementen van de Nederlandsche Bank, maar dat de Javasche Bank, die door bemiddeling van haar kantoor te Amsterdam ter wille van hare operatiën in buitenlands betaalbaar papier volkomen gelijksoortige relaties onderhoudt, het wenschelijk heeft geacht om de zaak bij octrooi uitgemaakt en geregeld te zien, is volkomen begrijpelijk.

Geheel ongewijzigd daarentegen bleven in het nieuwe octrooi de aan de Bank gestelde voorschriften met betrekking tot de gereede verwisselbaarheid harer biljetten, t. w. dagelijks op staanden voet bij het hoofdbureau, terwijl de betaling bij de agentschappen c. q. kan worden uitgesteld totdat specie van het hoofdbureau zal kunnen ontvangen zijn, — eene bevoegdheid intusschen, waarvan zelden of nooit is behoeven gebruik te worden gemaakt.

Ook de bestaande bepalingen omtrent de intrekking en buitenomloop-stelling van biljetten zijn in hoofdzaak onveranderd gelaten en zoo bleef dus bestendigd de in het nog loopende octrooi voor het eerst ingevoerde regeling, die uit een administratief oogpunt hoogst aanbevelenswaardig mag genoemd worden. Op de balans van elke circulatiebank toch komt het hoofdbankbiljetten in circulatie voor tot een bedrag hooger dan het feitelijk zijn kan, want zoolang ter zake geen afdoende regeling is getroffen, omvat dat hoofd ook alle vroeger en later uitgegeven biljetten, die door brand, schipbreuk, of roekeloosheid van de houders zijn te loor gegaan, biljetten dus die nooit meer kunnen opkomen, maar intusschen medetellen bij de becijfering van de aan de bank ten dienste staande nog beschikbare operatiekracht.

In verband hiermede is dan ook meermalen, nu laatstelijk

bij het onder dagteekening van 17 Februari 1888 vastgesteld Voorloopig Verslag der Tweede Kamer over de toen bij haar aanhangige herziening der Nederlandsche bankwet, de vraag geopperd, of deze aangelegenheid niet te regulariseeren ware door het verordene van voorschriften omtrent de verjaring van bankbiljetten: maar in zijne Memorie van beantwoording gaf de toenmalige Minister van Financiën Godin de Beaufort te verstaan, dat voorschriften van dien aard niet verenigbaar waren met goede rechtsbeginselen, omdat ieder houder van een bankbiljet daaraan een zelfstandig recht ontleent om het te allen tijde in te wisselen. Sedert is men hier te lande niet op de zaak teruggekomen, maar in Indië heeft men eene regeling weten te bedenken en in toepassing te brengen, die met algeheele ter zijde lating van het verjaringsvraagstuk, eene alleszins bevredigende oplossing mag heeten.

De Javasche Bank is namelijk bevoegd verklaard (art. 18 van het octrooi) om krachtens machtiging van den Gouverneur-Generaal, en binnen een door hem vast te stellen termijn, over te gaan tot de intrekking van hiervoor haars inziens in aanmerking komende biljettenseries, en om twee jaren na het verstrijken van den bepaalden termijn het bedrag der buiten omloop gestelde, doch dan nog niet ter inwisseling aangeboden biljetten in hare balans af te voeren van het hoofd „bankbiljetten in omloop,” en te voegen bij het reservefonds, met dien verstande, dat de daarna nog opkomende biljetten van de ingetrokken seriën moeten worden ingewisseld en betaald ten laste van het reservefonds of van de winst- en verliesrekening ter beoordeeling der Directie. Zoodoende blijft aan de houders der biljetten het recht op integrale betaling der in hunne handen gebleven biljetten gewaarborgd, is een zuiverder samenstelling der balans bevorderd, en is ten slotte een belangrijke som (f 493.322) kunnen worden toegevoegd aan de renteafwerpende uitzettingen van het reservefonds ten bate van de aan deelhebbers en aan de Regeering te goed komende uitkeeringen.

Voor het overige raken de bij octrooi aan de Javasche Bank opgelegde verplichtingen in hoofdzaak alleen de financieele belangen van de Indische Regeering, voor welke de Bank kosteloos als kassier moet optreden, en alle binnen haren werkkring vallende

commissiën, die het der Regeering gelieve zal haar op te dragen, moet uitvoeren. Voorts is de Bank verplicht aan het Gouvernement, telkens wanneer de Gouverneur-Generaal dit tot tijdelijke versterking van 's lands kassen noodig acht, tot een maximum-bedrag van 5 millioen en tegen eene vaste rente van $2\frac{1}{2}$ pCt., voorschotten in rekening-courant te verstrekken op voldoende onderpand, waarvoor krachtens het bestaande octrooi tot dusver alleen Gouvernementsproducten — koffie en tin — konden in aanmerking komen; maar dat voor den vervolge ook zal kunnen bestaan in Nederlandsche schatkistbiljetten of in Nederlandsch-Indische schatkistbiljetten, zoodra de uitgifte daarvan wettelijk zal geregeld zijn. Bij dit alles zijn de belangen van het maatschappelijk verkeer intusschen niet dan zijdelings betrokken, even als dit het geval is met het door de Regeering bedongen aandeel in de winsten der Bank. Hierbij behoeft dus niet opzettelijk te worden stil gestaan, en om dezelfde reden kan ook alles wat het octrooi voorschrijft omtrent de samenstelling der Directie, het collegie van Commissarissen, enz. enz. hier onaan-geroerd worden gelaten.

In het eerlang in werking te treden nieuwe octrooi der Javasche Bank komt alzoo niets voor wat der Directie in den weg zou kunnen staan om zich met goed gevolg te blijven wijden aan de taak, waarvan zij zich ook in de straks ten einde loopende bestaansperiode der aan hare zorgen toevertrouwde instelling met eere gekweten heeft. Voor het geheele maatschappelijk verkeer bleek het bestaan der Javasche Bank opnieuw een onwaardebaar voordeel. In haar toch vond de Regeering een altijd bereidvaardige medewerkster binnen de grenzen, die ter wille van de voor het algemeen belang zoo onontbeerlijke zelfstandigheid der Bank zijn moeten gesteld worden. Het maatschappelijk en handelsverkeer werd gebaat en vergemakkelijkt door eene papier-circulatie, die aan de strengste eischen voldoet, en in dit opzicht de vergelijking met de circulatie in elk ander beschaafd land met glans kan doorstaan; en de handel van Nederlandsch-Indië behoeft slechts een vluchtigen blik naar de omliggende landen en kolonies te richten, om er zich van te overtuigen wat hij op het eigenaardig terrein van zijne verrichtingen, meer bijzonder aan de werking van de

Javasche Bank heeft te danken: een doorlopend matig, en veelal zeer laag rente-tarief, waaraan zelfs in de dagen van nijpende spanning, waarvan boven sprake was, niet behoefde geraakt te worden. En dat diezelfde handel tegelijkertijd gebaat werd door standvastige wisselkoersen moge hij in de allereerste plaats hebben dank te weten aan de maatregelen door de Regeering met betrekking tot het Indische muntwezen verordend; de medewerking door de Javasche Bank verleend bij het beramen en het ten uitvoer leggen dier maatregelen, is voor het algemeen allerminst een onverschillige zaak geweest.

N. P. VAN DEN BERG.